

ISSN: 2181-9416

3-SON, 2026

YURIST AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

HUQUQIY, IJTIMOYIY, ILMIY-AMALIY JURNAL

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

YURIST AXBOROTNOMASI

3-SON

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3

LAWYER HERALD

ISSUE 3

TOSHQULOV Jo'raboy

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi
Davlat va huquq institutining bo'lim boshlig'i,
yuridik fanlar doktori, professor
E-mail: j.toshqulov@islas.uz

Chervets Yevgeniya Igorevna

"Chervets.Partners" yuridik firmasining boshqaruvchi sherigi,
Rossiya Sanoatchilar va tadbirkorlar ittifoqi huzuridagi
Arbitraj markazining Ural bo'limi rahbari,
Rossiya Federatsiyasi Prezidenti huzuridagi S.S. Alekseyev
nomidagi Xususiy huquq tadqiqot markazining maslahatchisi,
yuridik fanlar nomzodi
E-mail: e.chervets@chervets.partners

GLOBALLASHUV SHAROITIDA TIJORAT SOHASIDAGI NIZOLARNI MEDIATSIYA USULI BILAN HAL QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI: XITOIY TAJRIBASI

Iqtibos keltirish uchun (для цитирования, for citation): TOSHQULOV J., Chervets Y.I. Globallashuv sharoitida tijorat sohasidagi nizolarni mediatsiya usuli bilan hal qilishning huquqiy asoslari: Xitoy tajribasi // Yurist axborotnomasi – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2026) B. 34-45.

 3 (2026) DOI <https://doi.org/10.34920/2181-9416/2026/3-004>

ANNOTATSIYA

Maqolada globallashuv sharoitida iqtisodiy va tijorat munosabatlarining jadallashuvi natijasida yuzaga kelayotgan nizolarni hal etishda mediatsiya institutining o'рни, ahamiyati va afzalliklari tahlil qilingan. Xususan, Xitoyda mediatsiya institutining shakllanish va rivojlanish tarixi, ushbu usul yordamida nizolarni hal qilish borasida erishilgan yutuqlar hamda "Tijorat mediatsiyasi to'g'risida"gi Nizomning qabul qilinishidan ko'zlangan maqsadlar yoritilgan. Shuningdek, tijorat mediatsiyasi faoliyatining huquqiy tabiati, mazmun-mohiyati va uni amalga oshirishning asosiy prinsiplari ochib berilgan. Tijorat mediatsiyasining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi, tijorat mediatsiyasi tashkilotlarini tuzish shartlari va tartibi, ularning ustaviga qo'yiladigan talablar hamda faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari tahlil etilgan. Bundan tashqari, tijorat mediatorlariga qo'yiladigan malakaviy talablar, mediatsiya jarayonini o'tkazish tartib-taomillari, taraflarning kelishuvga erishishi yoki erishmasligi bilan bog'liq huquqiy oqibatlar ham ko'rib chiqilgan. Maqolada mediatsiya natijasida erishilgan kelishuvni rasmiylashtirish va uning ijrosini ta'minlash mexanizmlari, tijorat mediatsiyasi tashkilotlari hamda mahalliy boshqaruv organlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, shuningdek, amaldagi qonunchilik talablariga rioya etilmagan taqdirda yuzaga keladigan huquqiy oqibatlar ham tahlil qilingan. Xulosa sifatida tijorat mediatsiyasi faoliyatini xorijiy davlatlar tajribasi bilan qiyosiy-huquqiy jihatdan chuqur va atroflicha o'rganishning dolzarbligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Xitoy Xalq Respublikasi, "Tijorat mediatsiyasi to'g'risida"gi Nizom, mediatsiya, vositachilik, tijorat mediatsiyasi, mediator, tijorat mediatsiyasi tashkiloti, kelishuv, nizolashuvchi tomonlar.

ТОШКУЛОВ Джурабой

Заведующий отделом Института государства и права
Академии наук Республики Узбекистан,
доктор юридических наук, профессор
E-mail: j.toshqulov@islas.uz

ЧЕРВЕЦ Евгения Игоревна

Управляющий партнер юридической фирмы «Chervets.Partners»,
руководитель Уральского отделения Арбитражного центра при РСПП,
консультант ИЦЧП имени С.С. Алексеева при Президенте РФ,
кандидат юридических наук
E-mail: e.chervets@chervets.partners

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РАЗРЕШЕНИЯ КОММЕРЧЕСКИХ СПОРОВ С ПОМОЩЬЮ МЕДИАЦИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: ОПЫТ КИТАЯ

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы роль, значение и преимущества института медиации при разрешении споров, возникающих в условиях стремительного развития экономических и коммерческих отношений в эпоху глобализации. В частности, освещены история становления и развития института медиации в Китае, достигнутые результаты в сфере урегулирования споров посредством данного механизма, а также цели принятия Положения "О коммерческой медиации". Кроме того, раскрыты правовая природа, сущность и содержание коммерческой медиации, а также основные принципы её осуществления. Проанализированы вопросы государственной поддержки коммерческой медиации, условия и порядок создания организаций коммерческой медиации, требования, предъявляемые к их уставам, а также правовые основы организации их деятельности. Также рассмотрены квалификационные требования к коммерческим медиаторам, порядок проведения процедуры медиации и правовые последствия, связанные как с достижением сторонами соглашения, так и с недостижением договорённости. В статье исследованы механизмы оформления медиативного соглашения и обеспечения его исполнения, взаимоотношения между организациями коммерческой медиации и органами местного управления, а также правовые последствия несоблюдения требований действующего законодательства. В заключение обоснована актуальность глубокого и всестороннего сравнительно-правового изучения деятельности коммерческой медиации с использованием опыта зарубежных государств.

Ключевые слова: Китайская Народная Республика, Положения "О коммерческой медиации", медиация, посредничество, коммерческая медиация, медиатор, организация коммерческой медиации, медиативное соглашение, спорящие стороны.

JURABOY Toshkulov

Head of Department, Institute of State and Law,
Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan
Doctor of Law, Professor
E-mail: j.toshkulov@islas.uz

EVGENIA Chervets

Managing Partner of “Chervets.Partners” Law Firm,
Head of the Ural Branch of the Arbitration Center under
the Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs,
Consultant to the S.S. Alekseev Private Law Research Centre
under the President of the Russian Federation,
Candidate of Legal Sciences
E-mail: e.chervets@chervets.partners

LEGAL FRAMEWORK FOR RESOLVING COMMERCIAL DISPUTES THROUGH MEDIATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: THE CHINESE EXPERIENCE

ANNOTATION

This article examines the role, significance, and advantages of mediation as an alternative dispute resolution mechanism in the context of globalization and the growing intensity of economic and commercial relations. Particular attention is paid to the historical development of the mediation institution in China, the achievements attained through mediation-based dispute resolution, and the objectives underlying the adoption of the Regulation on Commercial Mediation. The article further explores the legal nature, essence, and fundamental principles of commercial mediation activities. It analyzes state support measures for commercial mediation, the conditions and procedures for establishing commercial mediation organizations, the requirements applicable to their charters, and the legal framework governing their operation. In addition, the study examines the qualification requirements imposed on commercial mediators, the procedures for conducting mediation, and the legal consequences arising from either the successful settlement of a dispute or the failure of the parties to reach an agreement. The article also discusses the mechanisms for formalizing and enforcing mediation settlement agreements, the interaction between commercial mediation organizations and local government authorities, as well as the legal consequences of non-compliance with the requirements of applicable legislation. The study concludes by emphasizing the relevance and necessity of a comprehensive comparative legal analysis of commercial mediation practices based on international experience.

Keywords: People’s Republic of China, Regulation on Commercial Mediation, mediation, dispute resolution, commercial mediation, mediator, commercial mediation organization, mediation agreement, disputing parties.

XX asrning ikkinchi yarmi XXI asrning birinchi choragiga kelib insoniyat tarixida yangi – globallashuv davri boshlangan. Bu davrda jahon hamjamiyatida ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, huquqiy, madaniy, mafkuraviy, ilm-fan, axborot texnologiyalari kabi sohalarda jiddiy o‘zgarishlar yuz berdi. Hozirgi kunda ushbu jarayon jadal sur‘atlar bilan rivojlanib va mazmunan boyib bormoqda [1].

Globallashuv jamiyat taraqqiyotiga ijobiy va salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan murakkab, serqirra, keng qamrovli, ziddiyat va qarama-qarshiliklardan xoli bo‘lmagan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-huquqiy, madaniy-mafkuraviy sohalarga oid muammolarni qamrab oluvchi jarayon [2].

Globallashuv – xalqaro, mintaqa va alohida olgan mamlakat miqyosidagi murakkab jarayonlarni boshqarish va huquqiy tartibga solishga zamon talablaridan kelib chiqib yondashishni taqozo etuvchi

davrdir. Buning muhim sabablaridan biri – huquqiy munosabatlar subyektlari jismoniy va yuridik shaxslar o‘rtasidagi huquq normalari bilan tartibga solinadigan munosabatlarning kun sayin *bir tomondan*, rivojlanib va mazmunan boyib, qamrovi kengayib borayotgani bo‘lsa, *ikkinchi tomondan*, ushbu munosabatlar alohida davlatlar chegarasidan chiqib, xalqaro va mintaqaviy tus olayotgani bo‘lsa, *uchinchi tomondan*, mazkur munosabatlarning murakkablashayotgani, qarama-qarshiliklar va ziddiyatlardan xoli emasligidir. Shu munosabat bilan huquqiy munosabatlar subyektlari o‘rtasida ijobiy munosabatlar bilan bir qatorda salbiy-nizoli munosabatlarning vujudga kelishi ehtimoldan xoli emas. Subyektlar o‘rtasidagi nizoli munosabatlarni tartibga solishda, aniqrog‘i, nizolarni hal qilishda davlat va huquq muhim rol o‘ynaydi.

Lekin globallashtirish subyektlararo munosabatlarni shunchalik murakkablashtirib va nizolarning haddan tashqari ko‘payib ketishiga olib keldiki, davlatning sud hokimiyati organlari ularni hal qilishga vaqti, jismoniy imkoniyatlari, kadrlar bilan ta‘minlanganligi masalalarida zaiflik qilmoqda. Bu subyektlar o‘rtasidagi nizolarni sudsiz muqobil usullar yordamida hal qilishga bo‘lgan ehtiyojni taqozo etmoqda. Nizolarni sudgacha muqobil hal qilishning hozirgi davrda ommalashib borayotgan shakli – *mediatsiyadir* [3].

Mediatsiya so‘zi ingliz tilida – **vositachilik** ma‘nosini anglatadi. *Tor ma’noda mediatsiya* – vositachilik, nizolarni muqobil – sudgacha hal qilish usuli bo‘lib, unda nizolashuvchi taraflarga betaraf mediator kelishishga yordam beradi, lekin u nizo bo‘yicha qaror qabul qilishga va taraflarga maslahat berishga haqli emas. *Keng ma’noda mediatsiya* nizolashuvchi taraflar o‘rtasida muzokaralar olib borish, yarashuv bitimi tuzish, nizolarni mediatorlar va hakamlar vositasida hal etilishini anglatadi [4].

Huquqiy munosabatlar subyektlari – urug‘lar, qabilalar, diniy jamoalar, xalqlar, davlatlar, alohida shaxslar o‘rtasidagi nizolarni sudgacha hal qilish o‘zining uzoq o‘tmishiga borib taqaladigan tarixiga ega. Bu tarix Sharqda boshlanadi, desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

Tinch-totuv yashash, jamiyatda, mahallada, oilada tartib-intizomni saqlash, insonlar, xalqlar o‘rtasida do‘stlik aloqalarini mustahkamlash, o‘zaro yordam, murosa, kechirimlilik, nizolarni tinch yo‘l va vositachilar orqali hal qilish, tomonlararo muammolarning yechimini topishda uchinchi shaxsga murojaat qilish kabilar Sharq xalqlarining azaliy qadriyatlaridir. Mazkur qadriyatlar doirasining kengayishi, mazmunan boyishi, rivojlanishi va ommalashishida Xitoy xalqlarining hissi katta.

Qadimgi Xitoyda nizolarni vositachilar orqali hal qilishning falsafiy-axloqiy asoslarini Konfutsiy va daosizm ta‘limoti tashkil qilgan. Ushbu ta‘limotlarda jamoat tartibini saqlash asosiy o‘rinni egallagan. Buning uchun kishilar o‘rtasidagi buzilgan munosabatlarni tiklash va kelgusida jamoa a‘zolari o‘rtasida vujudga kelishi mumkin bo‘lgan nizolarning oldini olishga jiddiy e‘tibor berilgan. Sharqning boshqa mamlakatlarida bo‘lgani kabi Xitoyda ham alohida shaxslarning huquq va manfaatlaridan jamoaning huquq, manfaatlari ustun qo‘yilgan. Nizolarni vositachilar orqali hal qilishda nizo ishtirokchilarining obro‘si va qadr-qimmatini saqlab qolishga, ularga putur yetkazmaslikka alohida e‘tibor qaratilgan. Vositachi nizolashuvchilarning “yuzini yerga qaratmaslik”, “bir-biridan xafa bo‘lmasligi”, “xijolatli” holatga tushib qolmasligi uchun bilimi, tajribasi, salohiyati va nufuzini ishga solib, adolat, halollik, xolislik kabi axloqiy tamoyillarga og‘ishmay rioya qilgan holda taraflarni o‘zaro hurmat va mehr-oqibatli bo‘lishga hamda kelajakda o‘zaro aloqalarni saqlab qolishga undashga harakat qilgan. U nizolashuvchi tomonlar ongiga “birovlar senga qanday munosabatda bo‘lsa, sen ham ularga shunday munosabatda bo‘l” tamoyilini singdirish choralarini ko‘rgan.

Nizolarni hal qilishda vositachilik rolini jamoaning nufuzli, obro‘li, ijtimoiy maqomi yuqori, katta hayotiy tajribaga ega bo‘lgan, mahalliy urf-odatlar va an‘analarni yaxshi bilgan qishloq, mahalla oqsoqollari va urug‘larning sardorlari bajargan. Ularning asosiy vazifasi kim “haq” yoki kim

“nohaq” ekanligini aniqlash emas, bironi ayblab, boshqasini oqlash emas, balki nizolashuvchilarni qoniqtiradigan, murosaga keltiradigan yechimni topish bo‘lgan. Bu yechim nizolashuvchilarga foyda keltirishi shart bo‘lgan. Nizolashuvchi tomonlar o‘rtasida erishilgan kelishuv, asosan, yozma shaklda rasmiylashtirilib, jamoatchilikka e‘lon qilingan. Bu kelishuvning qonuniyligini mustahkamlagan va ijrosini kafolatlagan [5].

Globalashuv sharoitida huquqiy munosabatlar ishtirokchilari o‘rtasidagi nizolarni sud tartibida hal etish usuli sudlovning keng ko‘lamliligi, uzoq vaqt talab etishi, katta miqdordagi xarajatlar bilan bog‘liqligi sababli zamonaviy tijorat talablariga mos kelmaydi. Shu munosabat bilan so‘nggi yillarda mediatsiya instituti har tomonlama qulay va maqbul yechim sifatida o‘zini namoyon etmoqda. Nizolarni mediatsiya usuli bilan hal qilishning afzalligi shundaki, nizolarni tomonlarning o‘zaro kelishuvi asosida, nizoni muhokama qilish jarayonida uchinchi, betaraf, xolis va mustaqil shaxs ishtirokida hal qilish imkonini beradi; mediatsiyada asosiy maqsad nizoga chek qo‘yish emas, balki taraflar o‘rtasidagi ishbilarmonlik va hamkorlik munosabatlarini saqlab qolishdir; mediatsiya nizolashuvchilar o‘rtasidagi munosabatlarning keskinlashib ketishining oldini olishga, ziddiyatlarni yumshatishga va ularning og‘ir oqibatlariga olib kelishiga yo‘l qo‘ymaslikka sharoit yaratadi; jadal sur‘atlar bilan yil sayin o‘zgarib borayotgan global munosabatlar sharoitida mediatsiya madaniyatlararo, iqtisodiy, siyosiy va huquqiy aloqalarning uzilib ketmasligiga xizmat qiluvchi zamin rolini o‘ynashi mumkin.

Globalashuv sharoitida jismoniy va yuridik shaxslar o‘rtasidagi savdo aloqalari alohida olgan davlatlar va mintaqalar chegarasidan allaqachon chiqib ketgani va bu jarayon jadal sur‘atlar bilan rivojlanayotgani va rivojlanishi mumkinligi hech kimni ajablantirmaydi. Mazkur jarayonda ko‘p tomonlama savdo bitimlari bilan bog‘liq nizolarning yuzaga kelishi ham ehtimoldan xoli emas. Bunday nizolarni hal qilish uchun tezkor, kam xarajat va global o‘zgarishlarga moslashuvchan mexanizmlarga katta ehtiyoj tug‘iladi. **Bu birinchidan. Ikkinchidan,** globalashuv sharoitida savdo aloqalari tizimida transmilliy kompaniyalarning hal qiluvchi rol o‘ynayotgani barchaga ayon. Mazkur kompaniyalar turli huquqiy tizimlar amalda bo‘lgan davlatlar va ularning ishlab chiqaruvchi korxonalarini hamda savdo tashkilotlari bilan turli munosabatlarga kirishishi tabiiy hol. Bu jarayonda ular o‘rtasida nizolar paydo bo‘lmasligini hech kim kafolatlay olmaydi. Ushbu sohadagi nizolashuvchilar uchun sudda nizoni hal qilish uzoq vaqtni olishi va ishning oshkora ko‘rilishi biznesga “qimmatga tushishi” ehtimoldan xoli emas. Shu munosabat bilan nizoni mediatsiya yordamida hal qilish taraflar uchun eng ma‘qul usul hisoblanadi. **Uchinchidan,** globalashuv sharoitida ilg‘or texnologiyalar asosida tashkil etilgan ishlab chiqarish jarayonlari, ta‘minot tizimlari, savdo aloqalari shunday tashkil etilgan va o‘rnatilganki, bitta halqada yuz bergan uzilish butun jahondagi biznes jarayonlariga jiddiy salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Mediatsiya esa biznes jarayonlarni to‘xtatib qo‘ymasdan nizoni tezkorlik va kam xarajat bilan hal qilish imkonini beradi [6].

Shu munosabat bilan tijoratga oid nizolarni mediatsiya usuli asosida hal qilish bo‘yicha to‘plangan xalqaro tajribani o‘rganish va tegishli xulosalar chiqarish globalashuv sharoitida alohida ahamiyat kasb etadi. Bu borada Xitoy tajribasi jiddiy e‘tiborga loyiq.

Xitoyda mediatsiya amaliyoti Sin (mil. avv. 221 – 206) va Xan (mil. avv. 206 – mil. 220) sulolalari davridan boshlangan. Tan sulolasi (923-936) Sun (960-1279), Min (1368-1644) va Sin (1644-1911) sulolalari davrida nizolarni hal qilishda mediatsiyadan foydalanilganligi haqida ma‘lumotlar bor. Madaniy inqilobgacha (1966-1976) bo‘lgan davrda ham mediatsiyadan nizolarni hal qilishda foydalanilgan. 1980-yillar boshlaridan nizolarni vositachilik, kelishuv, hakamlik, oddiy sud kabi usullardan foydalanib hal qilish ommaviy tus olgan.

1986-yilda Xitoyda 950 000 ta vositachilik qo‘mitasi va 6 000 000 ta vositachi bo‘lib, ular bir yilda 7 300 000 ta nizoni ko‘rib hal qilgan. Bular oila-nikoh, meros, aliment, qarz, uy-joy, qurilish

uchun yer uchastkalari, ishlab chiqarish va boshqaruv, fuqarolarni sha'ni va qadr-qimmatiga zarar yetkazish, iqtisodiy bahslar, ayrim ijtimoiy xavflilik darajasi past bo'lgan jinoiy ishlar bilan bog'liq nizolar bo'lgan.

2009-yil oxiri holatiga ko'ra Xitoyda xalq mediatsiyasini amalga oshiruvchi 824 ming tuzilma faoliyat olib borgan, jumladan: qishloq va shahar aholisi qo'mitalari huzurida tuzilgan 974 ming xalq mediatsiyasi qo'mitasi, korxonalar va muassasalar tomonidan tuzilgan 79 ming qo'mita, tuman va mahalla boshqaruvchilari huzuridagi 42 ming qo'mita, mintaqaviy yoki tarmoqlar bo'yicha 12 ming qo'mita. So'ngra besh yil ichida xalq mediatsiyasi qo'mitalari 27 mln 950 ming nizoni hal qilgan, ularning 96 foizi mediatsiya kelishuvi tuzilishi bilan yakunlangan. Ekspertlarning guvohlik berishlariga ko'ra, Xitoyda umumiy nizolarning 30 foizi sudgacha mediatsiya usuli bilan hal etiladi [7].

2011-yilda Xitoyda umumiy hisobda 820 mingdan ortiq xalq yarashtiruv tashkilotlari va 4 million 670 mingdan ziyod xalq vositachilari faoliyat ko'rsatgan. Ayrim ma'lumotlarga ko'ra, har yili xalq vositachilari yordamida taxminan 9 millionta nizo hal qilinadi [8].

Shuningdek, Xitoyda mediatsiya xizmatlarini professional (kasbiy) asosda va haq evaziga amalga oshiradigan bir qator maxsus muassasalar ham mavjud. Ulardan eng yiriklari va nufuzlilari Xitoy xalqaro savdoni rivojlantirish kengashi (SSRIT) va Xitoy xalqaro savdo palatasi (SSOIC) huzuridagi mediatsiya markazi. Markaz Xitoy ma'muriy-hududiy birliklarining barchasida o'z bo'linmalariga ega [9].

Tijorat bilan bog'liq munosabatlarning kundalik hayotda muhim ahamiyat kasb etishi va murakkabligini hisobga olib Xitoy Davlat Kengashining 75-yig'ilishida 2025-yil 19-dekabrda "Tijorat mediatsiyasi to'g'risida"gi Nizom qabul qilindi va 2026-yil 1-maydan kuchga kirdi [10]. (Quyida ushbu nizom qoidalari batafsil tahlil qilinadi.) Nizomning 1-moddasida qayd etilishicha: "Mazkur Nizom tijorat mediatsiyasi faoliyatini tartibga solish, tijorat nizolarini samarali hal etish, tomonlarning qonuniy huquq va manfaatlarini himoya qilish, tijorat mediatsiyasi sohasining rivojlanishini rag'batlantirish hamda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash maqsadida qabul qilingan".

Nizomning 2-moddasida tijorat mediatsiyasi faoliyati tushunchasining izohi berilgan bo'lib, unda Nizom normalari bilan qanday munosabatlar tartibga solinishi, ular qanday munosabatlarga tatbiq etilmasligi ko'rsatilgan, ya'ni: "Ushbu Nizomda nazarda tutilgan tijorat mediatsiyasi faoliyati deganda savdo, investitsiya, moliya, transport, ko'chmas mulk, inshoot qurilishi, intellektual mulk va boshqa sohalaridagi tijorat nizolarini tomonlarning ixtiyoriy va do'stona muzokaralari, tijorat mediatsiyasi tashkiloti rahbarligida hal etishi tushuniladi". Nikoh va oila, meros, vasiylik, mehnat va kadrlar masalalari, iste'molchilar huquqlari bo'yicha nizolar, shuningdek, qonunga muvofiq boshqa usullar bilan hal qilinishi lozim bo'lgan nizolar tijorat mediatsiyasiga tatbiq etilmaydi". Tijorat mediatsiyasiga tatbiq etilmaydigan nizolarni hal qilish bilan bog'liq munosabatlar 2007-yil 29-dekabrda qabul qilinib, 2008-yil 1-maydan kuchga kirgan "Mehnat nizolarini mediatsiya va arbitraj qilish to'g'risida"gi Qonun, 2010-yil 28-avgustda qabul qilinib, 2011-yil 1-yanvardan kuchga kirgan "Xalq mediatsiyasi to'g'risida"gi Qonun va protsessual qonunchilik normalari bilan tartibga solinadi.

Nizomda "tijorat mediatsiyasi tashkilotining" quyidagi ta'rifi berilgan: "Ushbu nizomda nazarda tutilgan tijorat mediatsiyasi tashkiloti deganda mazkur Nizomga muvofiq tuzilgan va foyda olishni maqsad qilmagan holda tijorat mediatsiyasi faoliyatini amalga oshiradigan tashkilot tushuniladi".

Nizomga binoan tijorat mediatsiyasi faoliyati quyidagilar asosida tashkil etiladi va amalga oshiriladi:

– Tijorat mediatsiya sohasining rivojlanishi Kommunistik partiya va davlatning yo'l-yo'riqlari, siyosatlarini va qarorlarini izchil amalga oshirish;

- Xalqqa xizmat qilish tamoyiliga og‘ishmay amal qilish;
- Davlatning yuqori darajada rivojlanishi va tashqi ochiqlikning yuqori darajada bo‘lishiga xizmat qilish.

Nizomda tijorat mediatsiyasi faoliyatini tashkil qilish va amalga oshirishga rahbarlik qilishga mas’ul markaziy va mahalliy davlat organlarining quyidagi vazifalari belgilab berilgan ya’ni: “Davlat Kengashining adliya ma’muriy organi butun mamlakat bo‘yicha tijorat mediatsiyasiga rahbarlik qilish, uni tartibga solish va tijorat mediatsiya sohasining rivojlanishini rejalashtirish uchun mas’uldir.

Tuman darajasidan yuqori bo‘lgan mahalliy hukumatlarning adliya ma’muriy organlari o‘z ma’muriy hududlari doirasida tijorat mediatsiyasi ishiga rahbarlik qilish va uni tartibga solish, shuningdek, tijorat mediatsiyasi va tashkilotlarining tijorat mediatsiyasi faoliyatini amalga oshirishi ustidan nazorat va boshqaruvni kuchaytirish uchun mas’uldir”.

Nizom bo‘yicha tijorat mediatsiya tashkilotlari markaziy va mahalliy adliya ma’muriy organlarining rahbarligi ostida amaldagi qonunlar, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar va o‘zlarining ustavlari qoidalarini asosida o‘z faoliyatini tashkil qiladi va amalga oshiradi.

Nizomda davlat va uning organlari bilan tijorat mediatsiya tashkilotlari o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi qoidalar ham o‘z aksini topgan bo‘lib, ular quyidagilardir:

- davlat xalqaro miqyosda faoliyat olib boruvchi tijorat mediatsiya tashkilotlarini rivojlantirish va tijorat mediatsiya tashkilotlarining xalqaro raqobatbardoshligini oshirish choralari ko‘radi;

- adliya ma’muriy organlari tegishli idoralar bilan birgalikda tijorat mediatsiyasi bo‘yicha targ‘ibotni kuchaytiradi, tijorat nizolarini hal etishda mediatsiya usulini qo‘llashni ommalashtiradi;

- tegishli shart-sharoitlarga ega bo‘lgan hududiy birliklar va idoralar mahalliy yoki sohadagi haqiqiy vaziyatni hisobga olgan holda tijorat mediatsiyasi sohasining rivojlanishiga kadrlar tayyorlash, axborot, texnologiya, mablag‘ va boshqa masalalarni hal qilishda yordam ko‘rsatganligi uchun rag‘batlantiriladi;

- davlat tijorat mediatsiyasining sud ishlari, hakamlilik, notariat va boshqa tizimlar bilan aloqa qilish tizimlarini takomillashtirish va nizolarni hal qilishga to‘sqinlik qilishning oldini olish choralari ko‘radi.

Nizomda tijorat mediatsiya tashkilotlarini tuzish shartlari, tartibi ularning ustavida o‘z aksini topishi lozim bo‘lgan ma’lumotlar, ustavga o‘zgartirishlar kiritilganligini rasmiylashtirish, tashkilotning faoliyatiga ruxsat berish haqidagi guvohnomasini bekor qilinishi sabablari, ro‘yxatdan o‘tgan tashkilotlar haqida jamoatchilikni xabardor qilish bilan bog‘liq qoidalar ham belgilab berilgan va bular quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- tijorat mediatsiya tashkilotini tuzish tashabbuskori yuridik shaxs maqomiga ega bo‘lgan nodavlat notijorat tashkilot bo‘lishi mumkin, u o‘z nomiga ega bo‘lishi, uning nomida “tijorat mediatsiyasi” iborasi yozilgan bo‘lishi, o‘zining joylashgan manzili va ustaviga, 300 ming yuandan kam bo‘lmagan mol-mulkka, 5 nafardan kam bo‘lmagan tijorat mediatorlari va tegishli miqdordagi doimiy xodimlarga ega bo‘lishi kerak;

- tijorat mediatsiyasi tashkilotini tuzish uchun ariza tashkilot manzili joylashgan hududdagi shahar xalq hukumatining adliya ma’muriy organiga beriladi va ariza bilan birgalikda talab qilinadigan hujjatlar taqdim etiladi, ariza beruvchi hujjatlarda keltirilgan ma’lumotlarning to‘g‘riligi uchun javob beradi;

- arizani qabul qilgan organ uni qabul qilgan kundan e’tiboran 20 ish kunida uni ko‘rib chiqishi va dastlabki xulosa hamda ariza va unga ilova qilingan hujjatlarni viloyat, avtonom rayon (tuman) yoki markazga bo‘ysunuvchi shahar xalq hukumatining adliya ma’muriy organiga yuborishi lozim. So‘ngra, adliya ma’muriy organi hujjatlar kelib tushgan kundan 20 ish kunida ularni ko‘rib chiqib,

tashkilotni tuzishga ruxsat berish yoki bermaslik haqida qaror qabul qiladi, agar 20 ish kuni ichida qaror qabul qilish imkoni bo'lmasa, adliya ma'muriy organi rahbarining roziligi bilan muddat 10 ish kunigacha uzaytirilishi mumkin, muddatning uzaytirilish sababi arizachiga yozma ravishda xabar qilinadi. Tashkilotni tuzishga ruxsat berilsa, arizachiga faoliyat guvohnomasi beriladi, ruxsat berilmasa rad etish sababi yozma shaklda tushuntiriladi;

– agar Tijorat mediatsiyasi tashkiloti nomini, joylashgan manzilini, ustavini va boshqa ma'lumotlarni o'zgartirsa, qonunga muvofiq faoliyat guvohnomasiga o'zgartirish kiritishi lozim;

– Tijorat mediatsiyasi tashkiloti Nizomda belgilangan tashkilotni tuzish shartlarini saqlab qola olmasa va belgilangan muddatda yo'l qo'yilgan kamchiliklarni bartaraf etmasa yoki tijorat mediatsiyasi faoliyatini to'xtatsa yoxud qonunlar yoki ma'muriy-huquqiy hujjatlarda faoliyat guvohnomasini bekor qilinishini talab qiluvchi holatlar ko'rsatilsa;

– viloyat, avtonom rayon (tuman) yoki markazga bo'ysunuvchi shahar xalq hukumatining adliya ma'muriy organi o'z ma'muriy hududidagi tijorat mediatsiya tashkilotlari ro'yxatini tuzadi va ro'yxatni jamoatchilikka e'lon qiladi.

– tijorat mediatorlari adolat va to'g'riso'zlik bilan faoliyat ko'rsatishi, yaxshi kasbiy malakaga ega bo'lishi lozim.

Nizomga binoan tijorat mediatsiya tashkilotiga quyidagi talablardan biriga javob beradigan Xitoy va xorijiy davlatlarning fuqarolari a'zosi bo'lishi va mediatorlik faoliyati bilan shug'ullanishi mumkin:

– ular davlatning yagona yuridik kasbiy malaka imtihonidan o'tib, yuridik kasbiy malakani egallagan va mediatsiya ishi bilan 3 yildan ortiq shug'ullangan bo'lishi kerak;

– advokatlik, hakamlilik yoki notariat sohasida 3 yildan ortiq ishlagan yoki sudya, prokuror sifatida 3 yildan ortiq faoliyat olib borgan bo'lishi lozim;

– yoxud huquq, iqtisodiyot, fan va texnika kabi sohalar bo'yicha bilimga ega bo'lib, huquq, iqtisodiy savdo yoki boshqa kasbiy ishlarda faoliyat olib borgan va o'rta maxsusdan yuqori unvonga yoki shu darajadagi kasbiy malakaga ega bo'lishi shart;

– "Tijorat mediatsiyasi to'g'risidagi Nizom" kuchga kirishidan oldin tijorat mediatsiyasi ishida 3 yildan ortiq shug'ullangan va oliy ma'lumotga ega bo'lishi kerak.

Shuningdek, Nizomda alohida qayd etilishicha, davlat xizmatchisi bir vaqtning o'zida tijorat mediatori vazifasini bajarsa, qonunlar, ma'muriy-huquqiy hujjatlar va davlat tomonidan o'rnatilgan mediatsiya faoliyatiga oid tegishli qoidalarga rioya qilishi lozim. Tijorat Mediatsiyasi Tashkilotiga yuqori kasbiy nufuz va jamoat ishonchiga ega bo'lgan xorijiy shaxslardan ham tijorat mediatorlari tayinlanishi mumkin va Davlat Kengashining adliya ma'muriy organi qoidalariga muvofiq viloyat, avtonom rayon yoki markazga bo'ysunuvchi shahar xalq hukumatining adliya ma'muriy organiga ma'lum qilinishi lozim.

Nizom bo'yicha tijorat mediatsiyasi faoliyatini amalga oshirishda ixtiyoriylik, qonuniylik, vijdonlilik va maxfiylik prinsiplariga og'ishmay amal qilinishi shart. Ushbu prinsiplardan birontasiga amal qilmaslik mediatsiya faoliyatidan ko'zlangan maqsadga erishishni barbod qiladi.

Tijorat bilan shug'ullanuvchi har qanday jismoniy va yuridik shaxs o'z faoliyati jarayonida yuzaga kelgan nizo bo'yicha tijorat mediatsiya tashkilotiga murojaat qilishga haqli. Agar nizo taraflaridan biri mediatsiyaga rozi bo'lmasdan, uni rad etsa, mediatsiya o'tkazilmaydi.

Nizolashuvchilar o'zaro kelishib tijorat mediatsiya tashkilotining tijorat mediatorlari ro'yxatidan mediator tanlashi yoki ular birgalikda tijorat mediatsiyasi tashkilotidan tijorat mediatorini tavsiya etishni so'rashi mumkin.

Tijorat mediatsiyasi tashkiloti nizoni hal qilish bo'yicha ko'rsatilgan xizmat uchun nizolashuvchilardan tegishli haq undirish huquqiga ega. Tashkilot tomonidan talab qilinadigan

haq miqdori adolatli va oqilona prinsiplar doirasida belgilanishi va jamoatchilikka oshkor etilishi lozim.

Tijorat mediatori mediatsiya faoliyatini amaldagi qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar normalariga muvofiq amalga oshirishi, o'z vazifasini sohaga oid qoidalar, tijoriy odat normalari, bitim va savdo amaliyoti an'alariga amal qilgan holda bajarishi lozim. Mediator mediatsiya jarayonida xolis bo'lishi, vijdonan sidqidildan vazifasini bajarishi, kasbiy odob va faoliyat qoidalariga rioya qilishi, nizolashuvchilar bilan til birlashtirib, soxta mediatsiya faoliyati bilan shug'ullanmasligi kerak.

Nizomning 19-moddasida alohida qayd etilishicha, tijorat mediatsiya tashkilotlari tijorat mediatsiyasining sifati va samaradorligini oshirish uchun sun'iy intellekt, katta hajmdagi ma'lumotlar va boshqa zamonaviy texnologiya vositalaridan foydalansa, davlat tomonidan rag'batlantiriladi. Tijorat mediatori va taraflarning kelishuviga muvofiq onlayn shaklda mediatsiya o'tkazilsa, u oflayn shaklda o'tkazilgan mediatsiya bilan bir xil yuridik kuchga ega bo'ladi.

Nizom bo'yicha umumiy qoidaga ko'ra, mediatsiya jarayoni yopiq bo'lib, taraflarning talabi bilan jarayon ochiq o'tkazilishi mumkin. Nizomga binoan, davlat sirlari, boshqa shaxslarning tijorat sirlari yoki shaxsiy hayotiga maxfiy ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lgan mediatsiya jarayonlari yopiq o'tkaziladi.

Nizomga ko'ra, tijorat mediatsiyasi tashkiloti va tijorat mediatori mediatsiya jarayonida o'ziga ma'lum bo'lgan axborotlarni sir saqlashi lozim. Bundan taraflarning barchasi yozma ravishda mediatsiya jarayonida ularga ma'lum bo'lgan ma'lumotlarni oshkor etishga rozi bo'lgan holatlar yoki qonun bo'yicha oshkor qilinishi shart bo'lgan holatlar mustasno.

Nizomda mediatsiya jarayonida ishtirok etayotgan mediator mediatsiya tartib-qoidalarini buzishi, ko'rilyotgan ishdan manfaatdor ekanligi aniqlanishi, uning xolisligi va betarafligiga shubha tug'ilishi oqibatlariga oid qoidalar ham o'z aksini topgan bo'lib, bular quyidagilar:

- tijorat mediatori nizo predmetiga manfaatli munosabatda bo'lsa yoki uning xolisligi va betarafligiga asosli shubha tug'dirilishi mumkin bo'lgan boshqa holatlar yuz bersa, mediator bu haqda darhol taraflarga ma'lum qilishi va mediatsiya jarayonidan chetlashishi lozim;

- shunga qaramasdan, agar nizolashuvchilarning barchasi mazkur mediator mediatsiyani davom ettirishiga rozi bo'lsa, bu yozma shaklda kelishib olinsa, mediatsiya jarayoni davom etadi;

- nizo bilan bog'liq ishni sud yoki hakamlik sudi ko'rishi jarayonida tijorat mediatori qonun talabi bo'yicha rad etilishi lozim bo'lgan holat aniqlansa, mediator xizmatidan foydalanish rad etiladi;

- tijorat mediatsiya jarayonida kelishuvga erishilmasa, nizolashuvchilar jarayonni davom ettirishni xohlashmasa yoki ularning mediatsiyadan noqonuniy maqsadlarda foydalanish niyati mavjudligi aniqlansa, mediatsiya to'xtatilishi lozim.

- Nizomning 22-moddasida tijorat mediatsiyasi jarayonida nizolashuvchilarning kelishuvga erishishi yoki erishmasligi oqibatlari, mediatsiya kelishuvining mazmun-mohiyatiga qo'yiladigan talablar, kelishuvga erishilganda uning ijrosi bilan bog'liq quyidagi qoidalar belgilab berilgan:

- tijorat mediatsiyasi orqali kelishuvga erishilgan taqdirda, nizolashuvchilarning boshqacha kelishuvi bo'lmasa, tijorat mediatsiyasi kelishuvi tuzilishi va unda nizo bilan bog'liq asosiy holatlar, nizo predmeti, nizolashuvchilar erishgan kelishuvning asosiy mazmuni, ijro usuli va muddati kabi ma'lumotlar o'z aksini topishi kerak;

- tijorat mediatori tijorat mediatsiya kelishuvini imzolab, uni tijorat mediatsiya tashkilotining muhri bilan tasdiqlashi lozim;

- tijorat mediatsiyasi kelishuvining mazmuni davlat va jamiyat manfaatlari, boshqa shaxslarning qonuniy huquq hamda manfaatlariga ziyon yetkazmasligi, qonunlar va ma'muriy-huquqiy hujjatlarning umummajburiy normalariga, jamoat tartibi va axloq me'yorlariga zid bo'lmasligi kerak;

– tijorat mediatsiyasi kelishuvi majburiy kuchga ega bo'lib, taraflar uni bajarishi shart.

Nizomning 23-moddasiga binoan nizolashgan taraflar tijorat mediatsiya kelishuvini tasdiqlatish uchun sudga murojaat qilishi mumkin, tasdiqlash yoki tasdiqlamaslik masalasi Xitoy Xalq Respublikasi fuqarolik protsessual qonunining tegishli qoidalariga muvofiq hal qilinadi, agar tijorat mediatsiyasi kelishuvi Xitoy hududidan tashqarida ijro etiladigan bo'lsa, taraflar tegishli xalqaro shartnomalarga muvofiq vakolatli xorijiy idoraga uni ijro etishni ta'minlashni so'rab murojaat qilishi mumkin.

Nizomda tijorat mediatsiyasi tashkilotlarining xorijiy davlatlar hududida o'z faoliyatini olib borishi, xorijiy mediatsiya tashkilotlari bilan aloqasini tartibga soluvchi qoidalariga ham alohida o'rin ajratilgan:

– tijorat mediatsiya tashkilotlarining xorijiy mamlakatlarda faoliyat olib boruvchi muassasalarini (bo'lim, filiallari) tashkil etishi va tijorat mediatsiyasi faoliyatini olib borishi davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi;

– ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish hamda islohot va ochiqlik ehtiyojlariga ko'ra, Jahon savdo hududlari, Xaynan erkin savdo porti kabi hududlarda o'rnatilgan qoidalariga muvofiq xorijiy tijorat mediatsiya tashkilotlariga faoliyat ko'rsatuvchi o'zlarining muassasalari (filial, bo'limlari)ni tashkil etish va tashqi tijorat mediatsiyasi faoliyatini amalga oshirishga ruxsat berilishi mumkin;

– Jahon savdo sinov hududlari, Xaynan erkin savdo porti kabi hududlarda mahalliy organlar tashqi savdo tijorat mediatsiyasi faoliyatini mustaqil amalga oshirishga oid tuzilmalarni sinov tariqasida tashkil etishga ruxsat berishi mumkin;

– tijorat mediatsiyasi tashkilotlari, tijorat mediatsiya sohasining o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlari (filial, bo'limlari) xorijiy mediatsiya tashkilotlari va xalqaro tashkilotlar bilan ma'lumot, hujjat, tajriba almashinuvi va hamkorlik qilishiga, xalqaro tijorat mediatsiya qoidalarini ishlab chiqishda faol ishtirok etishga, xalqaro tijorat mediatsiya kadrlarini tayyorlashni kuchaytirishga yo'naltirilgan sa'y-harakatlari uchun rag'batlantiriladi;

– tijorat mediatsiyasi sohasining o'zini-o'zi tartibga soluvchi tashkilotlari va tijorat mediatsiya tashkilotlari tegishli qoidalar asosida tijorat mediatorlarini tayyorlashni tashkil etadi;

– umummilliy tijorat mediatsiyasi sohasining o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkiloti tijorat mediatorlarining qobiliyati va salohiyatini, bilimi va tajribasini xalqaro miqyosda e'tirof etilishini ta'minlashga mas'uldir;

– Guandun-Gonkong-Makao katta ko'rfaz mintaqasida tijorat mediatsiyasi qoidalarini uyg'unlashtirish, mexanizmlarini muvofiqlashtirish qo'llab-quvvatlanadi va mazkur mintaqada tijorat mediatsiyasining muvofiqlashgan rivoji rag'batlantiriladi.

Nizomda mahalliy xalq hukumatlari adliya ma'muriy organlarining tijorat mediatsiya organlari faoliyatini nazorat qilish, ularni boshqarish, ular tomonidan g'ayriqonuniy xatti-harakatlar sodir etilganda jazo choralarini belgilash kabilar bilan bog'liq munosabatlarni tartibga soluvchi qoidalar ham o'z aksini topgan:

– rayon darajasidan yuqori bo'lgan mahalliy xalq hukumatlarining adliya ma'muriy organlari tijorat mediatsiyasi tashkilotlarining faoliyatini nazorat qiladi va boshqaradi. Ular tijorat mediatsiyasi tashkilotlari faoliyati bo'yicha tekshirish, tegishli materiallarni ko'zdan kechirish va ulardan nusxa olish, tegishli holatlar yuzasidan tekshiruv o'tkazish, tegishli shaxslar bilan suhbat o'tkazish kabi vakolatlarga ega;

– adliya ma'muriy organining ruxsatisiz mazkur Nizomda nazarda tutilgan tijorat mediatsiyasi faoliyatini tijorat mediatsiyasi tashkiloti nomidan noqonuniy amalga oshirgan shaxsga viloyat, avtonom rayon (tuman) yoki markazga bo'ysunuvchi shaharning, yoxud shahar darajasidagi xalq hukumatining adliya ma'muriy organ yo'l qo'yilgan g'ayriqonuniy xatti-harakatga chek qo'yishga ko'rsatma beradi, 100 ming yuandan 300 ming yuangacha jarima qo'llaydi, agar noqonuniy daromad

olgan bo'lsa, olingan daromad musodara qilinadi;

– tijorat mediatsiyasi tashkiloti mazkur Nizom talablariga muvofiq o'z faoliyatini o'zgartirish, bekor qilish yoki tegishli ma'lumotlarni oshkor etish tartibini bajarmasa, rayon (tuman) darajasidan yuqori xalq hukumati adliya ma'muriy organi uni tuzatishning majburiy choralarini ko'radi va ogohlantiradi, agar tijorat mediatsiyasi tashkiloti yo'l qo'yilgan kamchiliklarga barham berishdan bosh tortsa, uning faoliyati to'xtatib turilishi va 10 ming yuandan 50 ming yuangacha jarima qo'llashi mumkin;

– tijorat mediatsiyasi tashkiloti mazkur Nizomga zid ravishda faoliyat yuritsa yoki noqonuniy yo'llar bilan ish (nizo) izlab topsa, rayon (tuman) darajasidan yuqori xalq hukumati ma'muriy organi tashkilotni yo'l qo'yg'an xatosini tuzatishga majburlaydi, ogohlantiradi va 50 ming yuandan 100 ming yuangacha jarima qo'llaydi;

– agar tashkilot mediatorining noqonuniy faoliyati og'ir oqibatlariga olib kelsa yoki nizolashuvchi taraflar bilan til biriktirib yolg'on mediatsiya faoliyati bilan shug'ullanib, davlat, jamiyat manfaatlarini, boshqa shaxslarning qonuniy huquq va manfaatlariga zarar yetkazsa, rayon (tuman) darajasidan yuqori xalq hukumati adliya ma'muriy organi yo'l qo'yilgan xatoni (huquqbuzarlikni) tuzatishni majburiy choralarini mediatorga nisbatan qo'llaydi, ogohlantiradi va 10 ming yuandan 100 ming yuangacha jarima qo'llaydi, agar huquqbuzarlik og'ir oqibatlarni keltirib chiqarsa, 1 yildan 3 yilgacha tijorat mediatsiyasi bilan shug'ullanishni to'xtatib turish haqida qaror chiqaradi, mediator noqonuniy daromad olgan bo'lsa, olingan daromad musodara qilinadi.

Shuningdek, Nizomda uning kuchga kirishi bilan mamlakat miqyosida ko'rilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar, Nizom kuchga kiringunga qadar faoliyat olib borgan mediatsiya tashkilotlari guvohnomalarini qayta rasmiylashtirish muddati va tartibi, Nizom qoidalari qanday munosabatlarga tatbiq etilmasligi haqida quyidagilar belgilab berilgan:

– Davlat Kengashining adliya ma'muriy organi mazkur Nizomga muvofiq tijorat mediatsiyasi tashkilotlarini boshqarish bo'yicha aniq chora-tadbirlarni belgilaydi;

– mazkur Nizom kuchga kirishidan oldin tashkil etilgan va tijorat mediatsiyasi bilan shug'ullanayotgan tashkilotlar faoliyatini davom ettirmoqchi bo'lsa, Nizom kuchga kiringandan boshlab 1 yil ichida Nizom talablariga muvofiq faoliyat guvohnomasini rasmiylashtirishi lozim;

– alohida sohalarga oid uyushmalar, savdo-sanoat palatalari va boshqa tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladigan ijtimoiy foydali mediatsiya faoliyatiga mazkur Nizom qoidalari tatbiq etilmaydi.

Yuqorida bayon qilinganlar shundan dalolat beradiki, Xitoy Xalq Respublikasida yaqinda kuchga "Tijorat mediatsiyasi to'g'risida"gi nizom tijorat bilan bog'liq nizolarni sudgacha ko'rib hal qilish bilan bog'liq ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish bo'yicha to'plangan milliy va xalqaro tajribani, globallashtirish sharoitida tijoriy aloqalarning bir tomondan qamrovi kengayib, ikkinchi tomondan murakkablashib borayotganini hisobga olib ishlab chiqilgan. Shu munosabat bilan mazkur nizomni chuqur va atroflicha ilmiy tahlil qilish, uning normalarini amaliyotga tatbiq qilish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni, boshqa rivojlangan davlatlarning tijorat bilan bog'liq nizolarni hal qilishga oid qonunlari normalari bilan qiyoslab o'rganish va tegishli xulosalar chiqarish hamda ular asosida respublikamizda amalda bo'lgan qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha taklif-tavsiyalar tayyorlash ilmiy jamoatchiligimiz oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir.

IQTIBOSLAR/ЧОШКИ/REFERENCES:

1. Попов М.Ю., Бандурин А.П., Стригуненко И.К., Цымбал Е.А. Процесс глобализации: динамика, этапы и тенденции // Национальное здоровье. 2024. №3. – С. 97-105.

2. Дробот Г. А. Глобализация: понятие, этапы, противоречия, оценки // Социально-гуманитарные знания. 2008. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/globalizatsiya-ponyatie-etapy-protivorechiya-otsenki> (дата обращения: 09.06.2026). // Шишков Ю. Государство в эпоху глобализации. Мировая экономика и международные отношения,

- 2010, № 1, с. 3–13. // Yuldasheva F. Globallashuv: milliy o'zlikni anglash va madaniyatlar muloqoti. Ilmiy xabarnoma. – Andijon, 2016, №1, - В. 47-51. // Тамбиянц Ю.Г., Шалин В.В. Сущность государства в эпоху глобализации: теория и практика // Общество: философия, история, культура. 2018. №12 (56). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-gosudarstva-v-epohu-globalizatsii-teoriya-i-praktika> (дата обращения: 09.06.2026). // Eshtayev A.A., Abdug'aniyev A.A. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi: muammolar va yangi imkoniyatlar. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 3, 2020. – В. 328-333. // Кувалдин В.Б. Глобализация и национальное государство: вчера, сегодня, завтра. Мировая экономика и международные отношения. — Москва, 2021 — № 1. Том 65. — С.5-13. // Илья Григорьевич Сараев Подходы к осмыслению государственности в условиях глобализации. Закон и право. 2025. №8. – С. 17-22. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/podhody-k-osmysleniyu-gosudarstvennosti-v-usloviyah-globalizatsii> (дата обращения: 09.06.2026). // Иглин А.В. Государство в условиях глобализации: экономика, политика, право. Научное обозрение. Экономические науки. 2016. № 6. – С. 65-74. URL: <https://science-economy.ru/ru/article/view?id=858> (дата обращения: 09.06.2026).
3. Гюльметова А. Р. Развитие института медиации в мире / А. Р. Гюльметова, З. А. Джумагишиева. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2021. — № 50 (392). — С. 187-188. — URL: <https://moluch.ru/archive/392/86408>. // Липка Д.В. Медиация в зарубежных странах. Право и управление, №6, 2023. – С. 88-93.
4. Tog'ayev S. Mediatorlar kim, mediatsiya nima? // <https://sirdaryo.adliya.uz/uz/news/detail.php?ID=38147>. // Калинина И.А., Федоренко Ю.В. Альтернативное разрешение споров (АРС): понятие, общая характеристика, история возникновения и развития, StudNet, 2021. № 4 (11).
5. Поступинский В. Медиация в Древней Греции и Китае // <https://vk.com/@vp192-mediatsiya-v-drevnei-greicii-kitae>.
6. Шеянов В.Г., Велькина М.В. Преимущества медиации // Отечественная юриспруденция, № 5 (7), 2016. – С. 10-11.
7. Нигматуллина Т., Терновая Л. История медиации в зарубежных странах. https://studme.org/306322/psihologiya/istoriya_mediatsii_zarubezhnyh_stranah
8. Рақымұлы А. Медиация в Китайской народной Республике // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. № 1(59) 2020. – С. 368-369.
9. Ивановская Н. В. Тенденции развития применения медиации в странах Азиатско-Тихоокеанского региона // Пробелы в российском законодательстве. 2016. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-razvitiya-primeneniya-mediatsii-v-stranah-aziatsko-tihookeanskogo-regiona> (дата обращения: 09.06.2026).
10. 商事调解条例 (中华人民共和国国务院令 第827 https://www.mee.gov.cn/zcwj/gwywj/202601/t20260107_1140192.shtml

YURIST AXBOROTNOMASI

3-SON

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3

LAWYER HERALD

ISSUE 3

ISSN 2181-9416

DOI JURNAL: 10.34920/2181-9416/2026/3

2026-YIL